

Referat

Bornholms Regionskommune
Natur, Miljø og Fritid
Natur og miljø
Katrine.Hoest@brk.dk
CVR: 26 69 63 48

6. november 2025

J. nr. 22/10264

Referat fra møde i Grønt Dialogforum den 17. september 2025

Deltagere	
Forperson for Grønt Dialogforum, Forperson for Natur-, Miljø- og Planudvalget	Helle Munk Ravnborg
Medlem af Natur-, Miljø- og Planudvalget	Karen Lynn Jacobsen
Borgmester	Jacob Trøst (repræsenterer Grøn Trepert)
Friluftsrådet Bornholm	Thomas Guldbæk
Bornholms Energi- og Forsyning	Tina Wester Dam
Danmarks Naturfredningsforening	Christian Prip
	Bjarne Biggas
	Helle Bay Eriksen (repræsenterer Grøn Trepert)
	Michael Stoltze (repræsenterer Grøn Trepert)
Bornholms Landbrug & Fødevarer	Rasmus Brunke (repræsenterer Grønt Dialogforum og Grøn Trepert)
Foreningen Bornholm	Elisabeth Falk
	John Orbitt
Danmarks Jægerforbund	Mogens Elleby
	Peter Loth Sejersen
Destination Bornholm	Simon Lambrecht
	Martin Schjerring
Dansk Ornitologisk Forening	Jens Christensen
	John Holm
Naturstyrelsen Bornholm	Søren Frieze (repræsenterer Grønt Dialogforum og Grøn Trepert)
LAG-Bornholm	Klaus Hansen Petersen
	Anette Petersen (konsulent fra GEON)
Danmarks Sportsfiskerforbund	Erik Thorsen
Hedeselskabet	Jonatan Vævest Hansen
Bornholms Miljø og Energiforening	John Jespersen
Bornholms Vandråd	Palle Knudsen

Bornholmske Borgerforeningers Samvirke	Henning Berg
Bornholms Museum	Jens Berthold
Teknisk Direktør i Bornholms Regionskommune	Lisbeth Røgind
Leder af Plan, Byg og Miljø i Bornholms Regionskommune	Linda Matzen
Stabsleder – Udvikling, Bornholms Regionskommune	Kristian Pihl
Medarbejdere i Bornholms Regionskommunes naturafdeling/naturgruppe	Ole Holm Pedersen
	Andreas Lund Povlsen
	Simon Munk
	Simon Kjærhus Riis
	Amalie Hansen
	Christina Mortensen
Deltog ikke	
Vandpleje Bornholm	Bjarke Borup
Business Center Bornholm	Christa Lodahl
Skovdyrkerne	Simon Wæhrens
Medlem af Natur-, Miljø- og Planudvalget	Søren Schow

Referent: Katrine Høst (MPK)

1. Godkendelse af dagsorden

Dagsorden godkendt uden bemærkninger.

2. Oplæg om natursyn, v. Peter Stubkjær Andersen fra Københavns Universitet, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Sektion for Landskabsarkitektur og Planlægning

Peter Stubkjær Andersen holdt et oplæg om natursyn efterfulgt af en gruppedrøftelse omkring bordene. Peter fortalte, at han arbejder med landskabsforvaltning. Meget af det, han arbejder med, handler om mennesker. Det er dialogbaserede projekter. Når man skal i dialog med mennesker, kommer man ofte ind på natursyn. Derfor er det en vigtig del af arbejdet. Peter har i forhold til Bornholm bl.a. tidligere været med i arbejdet med en landskabsstrategi for Nordbornholm.

Peters powerpointoplæg er vedlagt. Dette powerpointoplæg taler godt for sig selv, så der er ikke skrevet referat af selve oplægget. Se oplægget.

Opsamling på drøftelse omkring bordene

Peter Loth Sejersen/Danmarks Jægerforbund: Der kan være en tendens til, at et bestemt natursyn hersker, bl.a. hos politikerne. Men der er ikke nødvendigvis det samme natursyn ude i befolkningen. F.eks. ulve. Synes, at der er lagt nogle rammer for debatten, som det er svært at bryde ud af.

Peter Stubkjær Andersen: Vi må starte med at anerkende, at der er flere forskellige natursyn. Prøve at flyve lidt op i helikopteren.

Christian Prip/Danmarks Naturfredningsforening: I mange år var økosystemtjenester og naturens nytteværdi det store buzzword. At bevare naturen var en forudsætning for levevilkår, bl.a. også i ulande. Problemet at

virkemidler var for svært. Herefter kom der mere fokus på beskyttede naturarealer. Det har også sine begrænsninger. Nu med treparten er der tale om et slags politisk kompromis.

Peter Stubkjær Andersen: Når vi arbejder med naturforvaltningsperspektiver, kan vi tale om conservation (bevarelse) eller økologisk restaurering (assistere naturen med at klare sig selv). Conservation blev brugt mere tidligere.

Jens Christensen (DOF): Natursyn hos DOF handler om autenticitet og biodiversitet. BRK har for nogle år siden udarbejdet en naturpolitik. Grundpræmissen er, at naturen mangler plads. Kommunen skriver: 'Vi vil give naturen mere plads over hele Bornholm.' Der er mange gode formuleringer. Men der er hele tiden nogen, der gerne vil bruge naturen til noget andet. Her spiller det også en rolle, at der er forbindelser mellem disse områder. Her er der udarbejdet det grønne danmarkskort. Problemet kommer, når det kommer op mod realpolitikken. Vi har et flot natursyn på landsplan og i BRK. Men set fra en interesseorganisation støder vi mod udfordringer politisk.

Peter Stubkjær Andersen: Har en forhåbning om, at den grønne trepart er en ramme og en start på en ny måde at anvende naturen på.

Helle Munk Ravnborg/NMPU: Foreslår Peter et forskningsprojekt: Kig på natursyn i kommuners plan- og udviklingsstrategier.

3. Orientering og status fra Grøn Trepert Bornholm, v. formand Jacob Trøst

Jacob Trøst orienterede om status på arbejdet i den grønne trepart på Bornholm.

Bornholm har en særstatus i trepartsarbejdet, idet vi endnu ikke har fået nogen krav til kvælstofindsats. Det får vi formodentlig i 2027, når der er lavet en interkalibreringsaftale med Sverige og Tyskland.

Den lokale trepart startede med at tage til møde i fællessekretariatet i Næstved. Her var Bornholm lidt outsiders, idet de andre skulle sidde sammen flere kommuner og arbejde med kvælstof- og kulstofmål. Bornholms trepartsgruppe valgte derfor at arbejde videre selv støttet af fællessekretariatet.

Der er i den lokale grønne trepart holdt en række møder. Trepartsgruppen brugte de første møder på at blive klogere på, hvad kriterierne og rammevilkårene er for Bornholm i den grønne trepart. De fandt hurtigt ud af, at vi på Bornholm ikke har adgang til de mange penge, der er sat af til kvælstofreduktion, fordi vi ikke har nogen krav om kvælstofindsats endnu. Gruppen har kigget på retentionskort, og hvor der er vandløb, hvor der er grundvand osv. og har på den måde været rundt om mange hensyn. Man oprettede også en postkasse, hvor folk kunne melde forslag til projekter ind. Trepartsgruppen vil gerne gøre noget for at reducere kvælstofudledningen, men da vi på Bornholm endnu ikke har adgang til de penge, der er sat af til kvælstofindsatsen, var der derfor enighed om at koncentrere sig om den del af treparten, som er fondsfinansieret. For at tiltrække fondsmidler blev gruppen klar over, at man var nødt til at lave et signaturprojekt, som handler om større sammenhængende naturområder.

Trepartsgruppen har kigget på projektet 'Den grønne bølge', som der er arbejdet med i kommunen allerede i mange år. Man har kigget meget på dette, fordi det om noget er et stort, sammenhængende naturareal. Trepartsgruppen er kommet frem til at arbejde med et signaturprojekt, som omfatter den nordlige del af den grønne bølge til og med Almindingen – det bornholmske højland.

Inden for projektområdet vil der også være arealer, som er gode i forhold til kvælstofreduktion. Men den store overskrift er, at det er et stort sammenhængende areal, og at projektet er rigtig godt for biodiversitet og meget andet.

Noget af det særlige ved Bornholm er, at vi har utroligt mange små matrikler/jorder, så der er mange lodsejere. Hele fundamentet for projektet er frivillighed. Man er i trepartsgruppen godt klar over, at det ikke er alle inden for det foreslåede projektområde, som ønsker at være med. Det er vigtigt at huske, at dette er et projekt, som kommet til at løbe over mange år. Der skal findes midler til en forundersøgelse, og man skal snakke med lodsejere og også se på, hvor det har størst effekt af udtage arealer. Det hele forudsætter, at kommunalbestyrelsen godkender denne indstilling.

Der vil blive holdt et borgermøde den 20. oktober 2025 på Campus. Det er planen, at der på dette tidspunkt er et visionsoplæg om signaturprojektet klar med noget grafik.

Trepartsgruppen har også kigget på vandløb osv., og hvor det giver mening at prioritere indsatser senere, når der kommer kvælstofbehov og midler måske i 2027.

Dagsordenen til NMPU med trepartens indstilling kommer på NMPU, som offentliggøres mandag den 22. september 2025. Det, kommunalbestyrelsen skal i første omgang, er at nikke til den skitse, som treparten har lavet, og at det er den, man skal arbejde videre med.

Helle Munk Ravnborg/NMPU: Spørger til, hvad det er man vil opnå, og hvad det er, man forestiller sig, at der skal være anderledes end i dag. Samt hvilke virkemidler, man forestiller sig, at der skal bruges og med hvilken effekt.

Jacob Trøst: Overordnet handler det om at skabe noget sammenhængende natur. Der er i projektområdet i dag nogle områder med konventionel landbrugsdrift. Det handler om at omlægge disse til natur som f.eks. skov eller ekstensivering. Lige nu ved vi ikke, hvad der fungerer bedst hvor. Vi ved også, at der er nogle vandområder, man kan beskytte. Forundersøgelsen skal finde ud af, hvilke effekter der kan være.

Michael Stoltze/DN: Det er blevet klart, at med dette projekt, når vi i mål på mange parametre. Der er i projektområdet 3-4000 ha i omdrift. Området scorer højt på reduktionspotentiale ift. kvælstof, biodiversitet, klima (der bindes kulstof), og mere naturlig hydrologi sikrer langsigtet mere vand på toppen af Bornholm. Området er et kludetæppe af store og små lodsejere. Der er mange bastioner af god natur, som kommer til at hænge bedre sammen. Det her er et bidrag til at skabe bedre natur. Det er her, det giver mest mening. Så må vi se, hvor mange, der vil være med. Alt er frivilligt.

Helle Munk Ravnborg: Har I regnet på effekter?

Helle Bay og Michael Stoltze/DN: Forundersøgelsen skal belyse, hvor der skal gøres hvad, for at dette fungerer.

Palle Knudsen: Både Tejn og Østermarie vandværk ligger lige på grænsen af den grønne bølge. Har I tænkt på at tage dem med ind?

Jacob Trøst: Uafhængigt af den grønne bølge vil grundvandsområder også være noget, man vil se på. Det er et af de fokusområder, der er i forvejen. Men lige nu er det spørgsmålet, hvor pengene skal komme fra.

Helle Bay/DN: Det er i 2026, at der skal ses på, hvor grundvandsområder kan beskyttes med skovrejsning eller andet.

Jacob Trøst: I realiteten kunne Bornholm have sig ned og ventet, men man har valgt den aktive tilgang og valgt at gå efter fondsmidler – f.eks. Novo-fonden, som netop har sat midler af til større sammenhængende naturområder.

Tina Wester Dam/BEOF: Vil det så være i 2026, at man vil begynde at se på Smålyngsområdet, hvor der skal ske indsatser i forhold til grundvand?

Helle Bay/DN: Ja det håber vi.

Tina Wester Dam/BEOF: BEOF har et godt grundlag for at vurdere, hvad det er for et område, der skal gøres noget for i Smålyngsområdet. Men lige nu har vi ikke nogen handlemuligheder udover i BNBO'erne. Det kunne være fint at tænke treparten ind i disse områder udover kvælstofindsatsen. Ser potentiale i at tænke disse områder ind.

Jacob Trøst: Har også haft det oppe i trepartsgruppen, at dette er et af de mest presserende emner. Det indgår i den næste fase.

Helle Munk Ravnborg/NMPU: Hører et spørgsmål til, hvorfor den grønne bølge skal stoppe midt på øen og ikke gå videre sydpå, hvor den også kan omfatte grundvandsområder.

Jacob Trøst: Trepartsgruppen har været ambitiøse allerede med størrelsen på arealet, som foreslås til signaturprojektet. Den forundersøgelse, der skal laves, vil også blive større med et større område. Trepartsgruppen vurderer derfor, at vi har ramt den rigtige størrelse.

4. Bornholm som muligt biosfæreområde - status og nyt, v. LAG-Bornholm

Klaus Hansen Pedersen indledte med at fortælle, at arbejdsgruppen bag forundersøgelsen om Bornholm som biosfæreområde får besøg af programkoordinatoren fra Unesco i Paris den 20-22. oktober. Klaus præsenterede programmet for besøget.

Herefter fortalte Anette Petersen lidt om, hvorfor dette besøg er vigtigt. Anette fortalte, at når man træder ind som biosfæreområde, så træder man ind i et netværk, og at man er forpligtet til at agere i og bidrage til netværket. Det går ikke, at Unesco blot pludselig får en ansøgning om at blive biosfæreområde – en sådan ansøgning skal modnes først.

Det første skridt er at få afsøgt, hvad der allerede er nu, som kan indgå i Biosfæreområde Bornholm. Det favner bredt. Man prøver egentlig at vise, at vi allerede er biosfæreområde - vi har natur og vi har spændende projekter.

Et led i dette er, at Anette har været til netværksmøde i det nordiske netværk af biosfæreområder Nordmap og allerede der har vist det bornholmske flag.

Siden sidste møde i Grønt Dialogforum har der fortsat været afholdt møder med interessenter for at gøde jorden og snakke med mennesker, som har en mening om dette. Arbejdsgruppen vil lave en FAQ, som skal lægges på hjemmesiden og være mere forklarende om, hvad biosfære er.

Forundersøgelsen skal munde ud i en rapport om biosfæreområde på Bornholm. Målet er at præsentere en skitse til rapporten for Grønt Dialogforum på næste møde eller omkring årsskiftet.

Helle Munk Ravnborg: Vi vil gerne sætte god tid af til, at vi kan læse rapporten på forhånd. Lad os derfor få det, I har, med på vores sidste møde i år. Så har vi også mulighed for at komme med inputs.

5. Kort orientering om Den Danske Naturfonds køb af arealer ved Randkløve Skår, v. Ole Holm Pedersen, Center for Miljø, Plan og Kultur

Ole Holm Pedersen orienterede om, at Den Danske Naturfond har opkøbt et areal ved Randkløve på godt 50 ha. Fonden har købt arealet, og der er lavet et samarbejde mellem fonden og kommunen. Området er meget fragmenteret på grund af, at der er mange lodsejere i området, og det er ikke alle lodsejere, som er opkøbt.

Nogle arealer dyrkes, og nogle ligger i blomsterbrak. Det, der fik fonden til at få lyst til at købe arealet, er, at en af Bornholms bedste strandenge ligger her. Den blev for nogle år siden overskyttet af landbrugsjord. Det, der skal ske nu, er, at der skal opsættes midlertidige infotavler. Det næste er, at Ole i samarbejde med fonden skal lave en plejeplan for området. Der skal laves noget afgræsning. Det skal afklares, om det er hele arealet eller ikke, som skal afgræsses. Skal skovene f.eks. med? Skal det være helårs- eller sommergræsning? Og hvordan skal vi forberede de dyrkede arealer på at blive natur? Skal der f.eks. dybdepløjes eller andet? Det forventes, at plejeplanen er færdig ved årsskiftet. Der skal herudover laves en parkeringsplads, en ny tilkørselsvej og nye infotavler samt en sti gennem området.

Peter Loth Sejersen/Danmarks Jægerforbund: Hvorfor skal der hegnes?

Linda Matzen, MPK: Planlægningen af, hvad der skal ske i området, sker i samarbejde med fonden, og det er i sidste ende fonden som ejer, der beslutter.

Jonatan Vævest Hansen/Hedeselskabet: Den danske naturfond er en privat fond, som kan opkøbe arealer i Danmark til natur. Fonden er stiftet af den danske stat, Villum Fonden og Aage V. Jensen Naturfond.

Mogens Elleby/Danmarks Jægerforbund: Er der lavet nogen vildtforvaltningsplan eller aftale for området?

Ole Holm Pedersen: Ikke foreløbigt. Det er fonden, som ejer det og kan beslutte det.

Peter Loth Sejersen/Danmarks Jægerforbund: Det er spændende, at vi får ny natur, men skræmmende, at al ny natur skal hegnes. Synes, at man skal stille nogle krav til, hvad for en slags natur, vi vil have. Opfordrer til at forhøre sig hos interesseorganisationer om hegn, inden man fører det ud i livet.

John Orbitt/Foreningen Bornholm: Reagerer mod, at der blev nævnt dybdepløjning som en mulighed. Der er mange fortidsminder på Bornholm, så man skal passe på med dybdepløjning.

Ole Holm Pedersen: Det er vi godt klar over. Det er fonden, som har nævnt det som en mulighed, men man er ikke gået i detaljer med det endnu.

6. Fri dialog og eventuelt

Jens Christensen/DOF: Har læst om, at man som alternativ til hegn kan give dyr en elektronisk dims om halsen, hvor de så får en elektronisk impuls ved 'hegnslinjen', som holder dem inde. Herved kan fysiske hegn undgås.

Helle Munk Ravnborg/NMPU: En opgave til næste møde er at læse på og forberede os til drøftelsen af forprojektet om Bornholm som biosfæreområde. Der er nok også til næste møde noget nyt om grøn trepart. Har man andre ønsker, skal de sendes på mail til Katrine (katrine.hoest@brk.dk).